

Az Orvostudományi Kar egykori épületei

KAPRONCZAY KÁROLY

Folyóiratunk 145. éve Budapesten készül. Természettudományos múltunk számos emléke vesz itt körül minket. Közelünkben nagyjaink, egykori jeles intézményeink emléktábláinak sorát láthatjuk. Körülvesz minket a hely, a helyünk szelleme. Sorozatunk szerkesztőségünk szűkebb környezetének természettudománnyal összefonódó emlékeiről ad képet.

A dualizmus korában talán az egyik legnagyobb beruházás a pesti Orvostudományi Kar elméleti és klinikai épületeinek felépítése volt. Az Orvosi Kar Hatvani utcai – egykor jezsuita kolostor – épületében már az 1830-as években tarthatatlan állapotok uralkodtak: a hallgatók száma meredeken emelkedett, az oktatást biztosító épületek egyszerűen alkalmatlanok voltak a korszerű oktatás feltételeinek megteremtésére. Az 1769 novemberében Nagyszombatban megalapított Orvosi Kar a kezdetektől fogva elég mostoha körülmények között működött: a Pozsonytól nem messze fekvő városkában, az érseki kollégiumban és a városi ispotályban folyt az oktatás, de a kar 1774-ben Budára történt áthelyezése sem hozott sok változást. Az elméleti oktatás a királyi palota egyik épületében folyt, míg a gyakorlati képzés Buda város ispotályában. 1783-ban II. József bejelentés nélküli látogatást tett az ispotályban. Az épület néhány „kórtermében” hatalmas kosz, egy több napos hulla és egy adománygyűjtésből éppen hazatért, koldusasszonyra emlékeztető gondnok „fogadta”. Az uralkodó

1784-ben Budáról a pesti volt jezsuita kolostor épületébe helyezték át az Orvosi Kart, amely mögött II. József takarékosági politikája húzódott meg: előszeretettel telepített közintézményeket megszünt egyházi vagy katonai épületekbe. Az Orvosi Kar épülete a mai Kossuth Lajos utca és Semmelweis utca sarkán álló hatalmas ház helyén volt. A valamikori kolostor első emeletén kaptak elhelyezést a kari klinikák, igaz, ez hat kórtermet és 30 betegágyat jelentett. Itt volt a sebészeti műtő, a szülészoba, a kezelő és néhány kisebb terem a medikusokkal való foglalkozásra. A földszinten a kar irodái és egy nagyobb előadóterem volt, valamint itt kapott helyet a kari könyvtár is. Addig, míg a hallgatók létszáma nem haladta meg a 80–90 főt, tűrhető volt a helyzet. A XIX. század első felében azonban már megnövekedett a klinikák és a betegágyak száma, a hallgatók létszáma is a többszörösére emelkedett. A zsúfoltságon úgy próbáltak segíteni, hogy a tanszékek és a klinikák számára épületeket béreltek. Így került az Orvosi Karhoz 1866-ban az ún. Kunewalder-ház (a Bölcsészettudományi Kar mai Múzeum körüli épületeinek teljes „utcai frontja” helyén állt hosszú emeletes épület), ahol a Szülészeti Klinika, az Élettani Intézet és az állatorvosképzés kapott helyet. Az épületet Kunewalder Zsigmond (1818–1900) pesti gyakorló orvostól bérelték, aki később ajándékként átadta az egyetemnek, amely családi öröksége volt.

Addig kereskedelmi irodák, lapszerkesztőségek és nagyméretű bérlakások céljaira használták, de bérelt itt irodát több tudományos egyesület is.

Az Üllői úti klinikai telepen az Élettani Intézet épülete

Az Orvosi Kar dékáni hivatalát és a kari könyvtárat 1867-ben ugyancsak kiöltöztették a kolostorépületből: először a mai Ferenciek terén állt Eggenbergházban, majd a Duna utcai Laczkovichházba, 1881-ben pedig az Üllői út és a Kálvin tér sarkán állt Pfeffer-féle sarokházban kapott helyet. Az Orvosi Kar új épületének (épületeinek) felépítése 1830-tól foglalkoztatta az egyetemet, 1848-ban határozatot is hoztak az építkezésről, majd minden maradt a régiben. A kiegyezés után, 1868-ban az Országos Közegészségügyi Tanács javaslatot dolgozott ki a kar új épületrendszerének felépítéséről és ezt a kormány elé terjesztette.

Senki nem gondolt gyors sikerre, hiszen ilyen részletes tervet már egyszer (1858-ban) a Helytartótanács elé is terjesztettek, de pénzühiány miatt erre nem kerülhetett sor. Az új Orvosi Kart ekkor még a Duna-partra tervezték a Sóház és a dohányraktárak helyére, valahová a Közgazdaságtudományi Egyetem

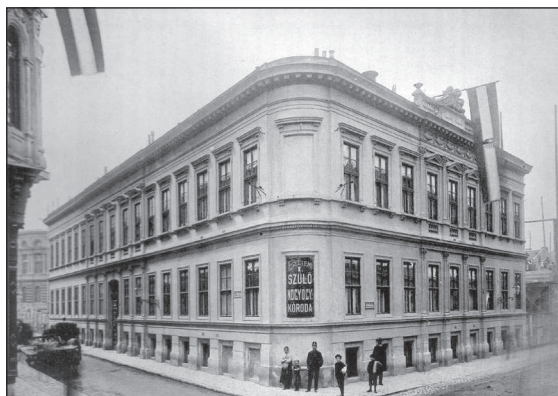
A II. sz. Szülészeti Klinika egyik lebontott épülete

haragjának nem volt határa: az ispotályt bezáratta, Buda városát új ispotály építésére utasította, a felelős városi tanácsnokot bezáratta, és az orvosi kar új elhelyezéséről intézkedett.

Intézet és az állatorvosképzés kapott helyet. Az épületet Kunewalder Zsigmond (1818–1900) pesti gyakorló orvostól bérelték, aki később ajándékként átadta az egyetemnek, amely családi öröksége volt.

környékére. Az Orvosi Kar ügyét felkarolta *Eötvös József* vallás- és közoktatásügyi miniszter, de váratlan halála lassította a megvalósítást. Amikor 1872. szeptember 4-én *Trefort Ágoston* lépett *Eötvös József* örökébe, valóban új lendületet kapott az ügy. Talán személyes „érintettsége” is szerepet játszott ebben, hiszen apja orvos volt, maga is élenként érdeklődött a medicina iránt. *Trefort* részletes tervezetet kért, majd azt – az új klinikai telepről – az országgyűlés elé terjesztette. A parlament pénzügyi bizottsága azt a takarékosági javaslatot támogatva, hogy a mai Fűvészkert helyén épüljön egy hatalmas épület, mert ebben az esetben nem kell költeni telekvásárlásra. Ez ellen a kar tiltakozott a legjobban, inkább a Kálvin térhez közeli telket javasolták, ami aránylag olcsó megoldásnak tűnt, mert az akkori Pesten ez a vidék kies városzéli résznek számított. (Az országgyűlés javasolta helyen épült fel később az ún. második, a mai Ludovika tér melletti klinikai telep.) A pesti orvosi karnak valóban „versenyben” kellett maradnia, mert ezzel egyidőben folyt az ország második egyetemének megszervezése Kolozsvárott.

A fejlesztés első szakasza a mai Üllői út, Szentkirályi, Baross és Mária utcák övezte területen kezdődött, amit még *Eötvös* minisztersége alatt vásárolták meg, amikor világossá vált, hogy a

Az Anatómiai Intézet épülete

Duna partján nem épülhet meg a klinikai rendszer. Elsőnek az I. sz. Sebészeti Klinika Baross utcai épülete készült el *Kolbenheyer Ferenc* tervei szerint, bár ezzel egyidőben kezdődött meg – a Kunewalder-ház lebontása után – a mai Múzeum körüli telep, a Bölcsészettudományi Kar épületeinek és az Élettani

Intézetnek a felépítése is. Szükség lett „felsőbb segítségre” is: az Orvosi Kar

Az I. sz. Szülészeti Klinika régi épülete a Baross utca és Mária utca sarkán

delegációja: *Rupp Nepomuk János*, *Wagner János* és *Korányi Frigyes* – kihallgatást kért az uralkodótól, aki 1876. január 25-én fogadta is őket. *Ferenc József* 1876. május 27-én személyesen tekintette meg az építkezést és annak felgyorsítását rendelte el. Nemsokára elkészült az Élettani Intézet, és hamarosan befejezték az I. Sebészeti Klinika építését is. Az uralkodó a munkálatokhoz 300 ezer forintot, a berendezésre 30 ezer forintot adományozott, ami alaposan felgyorsította az egész klinikai telep megvalósítását. Erzsébet királyné a következő évben, az uralkodó 1880. december 18-án tett látogatást az épülő klinikai telepen: elsőnek az I. számú Sebészeti Klinikát kereste fel, majd megtekintette a közben felépült Belgyógyászati Klinikát (az Üllői út és Szentkirályi utca sarkán). Másfél órás látogatása során tanulmányozta a két klinika közé tervezett központi épület rajzait is. A következő években elkészült a Bonctani Intézet, a gazdasági kiszolgáló intézmények (konyha, mosoda, káznház stb.) sora, a betegápolást biztosító *Vincés-apácák* épülete stb. Az összes épületet *Kolbenheyer Ferenc* – a történeti stílusban építkező – építészmérnök tervezte, de váratlan halála után *Weber Antal* vette át feladatait. *Weber* nevéhez fűződik a Fővárosi Takarékpénztár, az Angyalöldi Elmegyógyintézet meg-

tervezése. Lényegében kettőjük tervezésének „kombinációja” lett a központi épület, amelyet 1884-ben adtak át. A három részből kialakított főépületen látszik, hogy nem egy kéz munkája, stílusában és összhatásában mégis harmonikus, egységes képet mutat. Itt kapott helyet a kar adminisztrációja, a könyvtár, valamint több tanszék, egy részük csak ideiglenesen, amíg saját épületeik (I. sz. Szülészeti Klinika, a Pasteur Intézet) nem épültek fel.

Az 1883/84-es tanévre – ezen telepen belül – felépült a II. sz. Belgyógyászati Klinika. Még 1879-ben megvásárolták a Baross és Mária utcák sarkán állt *Bánffy Albert*-féle épületet, hogy helyén fel-

A régi I. sz. Szülészeti Klinika helyén emelt új épület

építsék a Szülészet-nőgyógyászati Klinikát. Az építkezések idején fokozatosan kiürítették az Orvosi Kar régi, Hatvani utcai épületét, majd bérbe adták, hogy a befolyt pénzből segítsék a nagy egyetemi építkezéseket. Az orvoskari építkezések idején a tanári kar tekintélyes nagyságai – például *Korányi Frigyes*, *Kézmárcszy Tivadar*, *Wagner János* és a kijelölt építésszek, így *Kiss István*, *Kolbenheyer Ferenc*, *Weber Antal* – nyugat-európai tanulmányutakat tettek.

A millennium évétől lehet számítani az Orvosi Kar építkezéseinek második szakaszát, amely során újabb 14 épületet készítettek el. A hangsúly most már a második klinikai telepre összpontosult, szorgalmazója *Tóth Lajos* államtitkár lett. Ekkor épült fel a II. sz. Szülészeti Klinika *Kauszer József* tervei szerint. Sajnos, az impozáns épületet az 1960-as években jellegtelen homlokzatú „kockaépületté varázsolták” át, magán viselve a Kádár-kor építészeti ízlését. 1898-ban végleg elkészült az Anatómiai Intézet épülete, a 200 fős előadóte-

rem hideg-meleg folyóvízhálózattal, a szagokat gyorsan eltávolító szellőző berendezéssel, korszerű tűzvédelmi felszerelésekkel.

1892-ben *Réczey Imre* sebészprofesszor, a II. sz. Sebészeti Klinika vezetője kérelemmel fordult Csáky Albin vallás-és közoktatásügyi miniszterhez, hogy a Szent Rókus Kórházban működő klinikájáról illő lenne gondoskodni, főleg az után, hogy a főváros le akarta bontatni a kórházat és a város szélére telepíteni. (Ez nem valósult meg.) A minisztérium 1897-ben arról hozott határozatot, hogy a Nőgyógyászati Klinika melletti telken felépítik a II. sz. Sebészeti Klinika új épületét *Kiss István* tervei alapján. Hihetetlen munkatempóban készült el az épület, olyan kivitelezésben, hogy külföldről is csodájára jártak. A jobb tisztíthatóság kedvéért a burkolatok kiképzésénél kerülték a síkok találkozását, helyettük íveket alkalmaztak. A nyílászárókon, záraikon, zsanérokon és világítótesteken sima, egyszerű formák jelentek meg. Minden betegszobához fürdő és WC tartozott, külön ejtő rendszert építettek be a kötszerek számára, amely egyenesen a kazánházba vezetett, ahol a fertőző anyagot azonnal elégették. A csapokból steril hideg-meleg víz folyt, a szellőző berendezés naponta háromszor átszellőztette az egész épületet. A korszerű elektromos világítás mellett gázvilágítást is működtek.

1904-ben nyílt meg a Hőgyes Endre utcában a 100 ágyas Pasteur Intézet új épülete, valamint a Kiséreleti Kórtani Intézet, 1908-ban a Mária utcában az I. sz. Szemészeti Klinika *Korb Flóris Nándor* és *Giergl Kálmán* közös tervei szerint, ahogyan a Klotild-palota, a Zeneművészeti Akadémia, számos belvárosi és budai bérház, közintézmény is. Ugyanebben az évben adták át az Elmekórtani Klinikát, amit szintén Korb és Giergl tervezett. Ekkor kezdődött meg a II. sz. Szemészeti Klinika építése a Szigony utcában, valamint e klinikai telep belső kertjében az Urológiai Klinikáé is. A nagy egyetemfejlesztés 1909. február 14-én megnyílt Stomatológiai Klinika – *Kausser József* tervezésében – felépítésével zárult. A 39 év alatt megvalósított program 25 millió koronát vett igénybe, amely során egy korszerű, jól működő orvosképző intézményt hoztak létre 2000 betegágyal.

A XIX–XX. század fordulóján az európai színvonalra emelkedett magyar orvosképzés talán az akkori Európa legkorszerűbb oktatási feltételei közé került; klinikai telepei, elméleti intézetei a kor legmagasabb követelményeknek is megfelelték.

Miről ír a Skeptical Inquirer?

2013 november/december

2014 január/február

A Skeptical Inquirer az amerikai szkeptikus szervezet, az 1976-ban alakult *Committee for The Scientific Investigation of Claims of the Paranormal* (CSICOP) tekintélyes folyóirata. A szervezet tagjai és tanácsadói között 200 nemzetközi híró tudós, köztük jó néhány Nobel-díjas van. Alapító tagjai közé tartozik a világhíró bűvész, *James Randi* is. Bencze Gyulának, az Új-Mexikó Egyetem akkori vendégprofesszorának köszönhetően sikerült e neves szervezettel felvenni a kapcsolatot, amelynek következtében *Barry Karr*, a CSICOP ügyvezető igazgatója 1991-ben Budapestre látogatott, ahol találkozott a Természet Világa szerkesztőségének és szerkesztőbizottságának tagjaival, valamint a Magyar Természettudományi Társulat képviselőivel. Neki köszönhetően Budapestre jött *James Randi*, a világhíró bűvész és szkeptikus is, aki jelentős segítséget nyújtott a szkeptikus mozgalom hazai megteremtésében.

A magyar szkeptikusok Budapesten, a Kossuth Klubban gyűltek össze 1992. március 19-én, hogy létrehozzák a Tényeket Tisztelők Társaságát. Elnöküknek Szentágothai Jánost, a neves agykutatót választották, akinek harcos kiállása az áltudományos nézetek és az azokkal üzletelő szélhámosok ellen széles körben ismert volt.

Ezután az események gyorsan követték egymást. A szkeptikusok fellegvára a Természet Világa szerkesztősége lett, ide futottak össze a szájak, ide érkeztek a telefonok, ha a TIT szkeptikus előadássorozatot tervezett indítani, ha előadót kértek a határainkon túli magyar ajkú pedagógusok nyári egyeteméhez, rádióműsorhoz, tévéadásához. Szoros együttműködés alakult ki a Skeptical Inquirerrel, a Természet Világa szkeptikus rovatot indított, a középiskolai diákpályázatán szkeptikus különdíjat nyert diákok írását Amerikában is megjelentették. A Skeptical Briefs és a Sceptical Inquererben is közöltek írásokat a magyar szkeptikus mozgalomról, a Természet Világáról, a gabonakörökről.

Az együttműködés több mint két évtizede töretlen, és ennek keretében számolunk be időnként arról, miről is ír a Skeptical Inquirer.

A nagyenergiás fizika jövője az Egyesült Államokban

A Skeptical Inquirer 2013. november/decemberi számában ezzel a címmel írt egy érdekes cikket *Kevin T. Pitts* professzor, a University of Illinois kísérleti